

Museumsudtalelse vdr lavbundsprojekt Skibbild Enge ved Herningsholm Å

Resume: Museet har gennemgået det påtænkte lavbundsprojekt og har fokuseret på områder hvor der sker nye jordarbejder. Udgangspunktet for risikovurderingen er dels kendte fund i området dels topografiske indikationer.

Der anbefales arkæologiske forundersøgelser i begrænset omfang og hvor den praktiske metode kan gradueres. Derudover er der generel grund til opmærksomhed og planlægning ved transport, materialeoplæg etc ned til arbejdsområderne

På kortene og i teksten nedenfor fremgår det hvor museet anbefaler forundersøgelse.

Indledning

Den 14.maj, modtog Museum Midtjylland lavbundsprojektet "Skibbild Enge ved Herningsholm Å" til udtalelse.

Udtalelsen er udarbejdet på baggrund af data fra fund og fortidsminder, historiske kortserier og museets generelle kendskab til området.

Lavbundsprojektet ligger i sagens natur i meget vidt omfang i Herningholms å's enge og tilløb. Å-dalen er omgivet af et forholdsvis højt profileret landskab, specielt mod vest og nord rejser landskabet sig forholdsvis markant.

Bakkedraget mod vest for å-dalen markerer også et forholdsvis smalt vandskel mellem Herningsholm å (Storå systemet) og Vorgod Å's øvre enge og løb og har som sådan også fungeret som en trafikalt korridor, med mange fund fra flere perioder af oldtiden, specielt omkring Nøvling Kirke og på de tilstødende bakkedrag.

Der er således også stednavne f.eks Kvindvad, umiddelbart nord for projektområdet som indikerer et vadested og historiske overgange over Herningsholm Å.

Hovedparten af kendte fortidsminder er identificeret i forbindelse med få og ret afgrænsede anlægsarbejder i området, specielt anlæggelse af Trehøjevej og Messemotorvejen, og i begge tilfælde er der en meget høj fundfrekvens nær Å-dalen og man må som udgangspunkt forvente at der vil være mange fund fra flere perioder af oldtiden på morænerne ned mod åen og i til dels i forlandet og potentielt også i urørt tørv.

Inden for selve projektområdet er der dog meget få kendte fortidsminder.

I det følgende er området gennemgået og i de indsatte kort er medtaget de projektdele som er relevante for udtalelsen.

Metode for en eventuel forundersøgelse

Der er to dele.

En generel del som vedrører anlægstransport eller materiale oplæg etc ned til projektområderne. Her er der grund til opmærksomhed ved de kendte fortidsminder (se f.eks fig 1), men også generelt ned over moræneskråningerne hvor der forventeligt er mange skjulte fortidsminder og det er relevant at planlægge ruter etc i samarbejde med museet, når projektet skal udmøntes i praksis.

Den anden del vedrører forundersøgelse af de konkrete områder, som er præciseret i det følgende hvor der graves i jomfruelig jord eller tørv, og hvor der skønnes at der er risiko for skjulte fortidsminder. I disse tilfælde anbefales en egentlig forundersøgelse.

Det kan enten være som en decideret forundersøgelse med søgerender, som kan være den bedste løsning ved f.eks overrisling/sø områderne, eller der kan gennemføres en såkaldt "overvåget afgravning" hvor afgravningen planlægges i samarbejde med entreprenøren og at der er en arkæolog til stede under afgravningen således at eventuelle fund kan afklares med det samme. Det vil typisk være hensigtsmæssigt i forbindelse med nye slyng i tørveområderne.

De metoder der vælges, vil være afhængig af vurderingen af risikoen i de enkelte områder og hvad der er den praktisk bedste løsning.

Under alle omstændigheder påhviler udgifterne til arkæologiske forundersøgelser eller udgravninger bygherre efter museumslovens paragraf § 26.

I det følgende bliver projektområdet gennemgået.

Den nordøstlige del op mod Trehøjevej

I den nordøstlige del op mod Trehøjevej er der en overpløjet gravhøj, i den sydlige vejkant og i projektets nordlige afgrænsningslinje (blå prik) figur 1. og syd herfor kendes der to fredede gravhøje. Det kan på ingen måde udelukkes at der er flere gravhøje og sandsynligvis også bopladsspor på skråningen ned mod engdraget.

Da der skal anlægges to gydebanker, er der grund til opmærksomhed i forbindelse med adgangsveje, materiale oplæg og transport i forbindelse med anlæggelsen.

Figur 1. Nordøstlige del med kendte fortidsminder. To fredede høje (røde pletter) bopladssgrube blå plet,

Den nordøstlige del lige syd for trehøjevej

Den nordøstlige del ligger i tilknytning til det højt profilerede område specielt nord for projektområdet. Ved de arkæologiske udgravninger forud for anlæggelsen af Trehøjevej blev der gjort mange fund fra specielt yngre jernalder på morænen ned mod å-dalen.

Selve projektområdet ligger i den lave eng og da der ikke er påtænkt jordarbejder i dette område, er der ingen bemærkninger, men den påtænkte sø-

overrislingsbassin (se figur 2) ligger delvist op mod tør moræne og der er klart grund til at gennemføre arkæologisk forundersøgelser.

På de ældst tilgængelige kortværker (konceptkortet fra 1791) løber Herningsholm noget østligere end det nuværende – planlagte forløb. Forløbet på det høje målebordsblad (1870 erne) ser ud til at være en del af et ældre engvandingssystem der er gravet i den mellemliggende periode. Men der kan således godt være en intakt forhistorisk brink og eng, fra det helt oprindelige å leje på de vestligste 75 m op mod bassinet, i det nye leje af "bækken øst for Nøvling" Også her anbefales en forundersøgelse.

Figur 2. Den nordvestlige del lige syd for Trehøjevej.

Søen (lilla) og de vestligste cirka 75 m af bækken øst for Nøvling's nye forløb anbefales forundersøgt.

Skibbild – Lundager

Figur 3. Her speciel fokus på Lækmosse Bæk's nye forløb

I dette område ligger de kendte fund tilbagetrukket på morænerne, men der har været meget lidt nyere anlægsarbejde i området, så det er kun gamle registreringer vi har i museets arkiv.

Topografisk står ådalen forholdsvis velmarkeret med klare skråninger ned mod engområderne, specielt mod nord op mod Bredkær og mod øst mod Lundager, mindre stejlt op mod Skibbild.

Det betyder også at det lave forland mellem Skibbild og engdraget er temmelig oplagt til forhistorisk bebyggelse.

De nye slyng af Herningsholm å følger det oprindelige å-leje fra '1870'erne og er således uproblematisk, medens det nye slyng af Lækmosse bæk, dels går gennem urørt eng og i den østlige del kommer den i kontakt med morænekanten.

Der anbefales derfor forundersøgelse af Lækmosse bæk.

Sydligste del Herningvej-Messemotorvejen

Figur 4. De nye slyngninger "Skibbild" og sydligste overrisling/sø

I den sydligste del har museet undersøgt mange og omfattende bebyggelsesspor fra flere perioder af oldtiden. Alle fund er gjort i forbindelse med udgravningerne forud for anlæggelse af Messemotorvejen. Fundene er ikke afgrænsende, men må forventes at brede sig langs begge å-brinker.

Topografisk står den nordlige å-brink forholdsvis stejl medens den sydlige å-brink og til dels skråningerne ned mod Sønderbæk er mere jævne og udflydende, med et forholdsvis stort lavt forland sydligst.

I disse områder er der også temmelig høj risiko for skjulte fortidsminder, det gælder dels for det lille overrislingsbassin længst mod syd dels for det syd vestligste nye slyng af Grønbæk (Skibbild).

I begge tilfælde anbefales forundersøgelser.

De nye slyng af Herningsholm å ligger i det store hele i det gamle å leje og forventes ikke at give anledning til yderligere.

Med venlig hilsen

Martin Winther Olesen
Museumsinspektør, Arkæologi

+45 22408402
mwo@museummidtjylland.dk